

РІШЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.116 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, ухвалила рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія» на підставі прилюдного захисту дисертації «Принципи формування предмета політології в її історії» 24 жовтня 2023 року.

Ковальчук Михайло Васильович, 28.02.1995 року народження, громадянин України, освіта повна вища: у 2018 році закінчив Львівський національний університет імені Івана Франка, здобув освітній ступінь магістра за спеціальністю «Філософія».

З 09.2018 р. до 09.2022 р. навчався в аспірантурі Львівського національного університету імені Івана Франка на кафедрі теорії та історії політичної науки, форма навчання очна.

Працює асистентом кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана з 02.2020 р. до цього часу.

Дисертацію виконано на кафедрі теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Науковий керівник: Шипунов Геннадій Володимирович, доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів.

Здобувач має 13 наукових публікацій за темою дисертації, з них 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, 3 статті у наукових фахових виданнях України, 1 розділ у колективній монографії:

1. Kovalchuk M., Shypunov H. Dialogic Basis of the Categories of “Openness” and “Tolerance” to the “Other” in Modern Political Discourse – Martin Buber and Gabriel Marcel. *Studia Warmińskie*, 58, 87–99. 2021. No. 58. P. 87–99. URL: <https://czasopisma.uwm.edu.pl/index.php/sw/article/view/6418/5535> (Scopus/Web of Science)
2. Ковальчук М. Комунікативна відкритість, як складник предметного поля політології. *Вісник Львівського Університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2020. № 28. С. 153–160. URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/28_2020/22.pdf
3. Ковальчук М. Методологія політичної науки крізь призму методології суспільних наук Карла Поппера. *Регіональні студії*. 2020. № 20. С. 162–167. URL: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/20/28.pdf>

У дискусії взяли участь голова і члени спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

1. Вдовичин Ігор Ярославович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, без зауважень.

2. Бабкіна Ольга Володимирівна, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Навчально-наукового інституту права і політології Українського державного університету імені Михайла Драгоманова МОН України, надала позитивний відгук із зауваженнями:

1. Автор справедливо підкреслює, що «... предмет політичної науки характеризується своєю фундаментальною складністю, комплексністю, постійною стрімкою динамічністю, що, з одного боку, сигналізує про певні труднощі у процесі його дослідження, а з іншого – забезпечує постійний простір для нових досліджень і впровадження різноманітних інструментів дослідження. ...Постійне його уточнення є ознакою безперервної зміни його предметного поля, яке на пряму залежить від актуальних проблем та запитів суспільства, а також певного конкретного типу пануючої соціальної раціональності» (с. 97-98). Погоджуючись з таким висновком, хотілось би зазначити, що варто було б проаналізувати й інші труднощі виокремлення предмета політології, які пов'язані з самою політикою, яка є амбівалентним феноменом, в якій поєднується раціональне та ірраціональне, свідоме та підсвідоме, прогнозоване та непередбачене. Політика, як зазначають українські політологи, є в значній мірі непередбачуваною, ризикованою, негарантованою в своїх результатах діяльністю. Політика і політичне знання вірогідних процесів, що обумовлює проблеми визначення її предмета.

2. Це дискусійне положення тягне за собою і наступне: автор критично відноситься до можливості виокремлення законів і закономірностей в політичній науці. У дисертації критикується позитивістська парадигма про необхідність відкриття універсальних законів чи закономірностей її функціонування, що забезпечить собою об'єктивний рівень знання про політику. Автор вважає, що така позиція призводить до спроби встановити абсолютні закони політичного розвитку, абсолютизації політики як об'єктивного процесу розвитку (с.97). На с. 129 автор продовжує думку про протиріччя наукового пізнання та абсолютизацію законів: «Дослідники можуть формулювати деякі закономірні явища у процесах розвитку та функціонування політичної сфери суспільства, але аж ніяк не можуть концептуалізувати конкретні об'єктивні закони її функціонування та розвитку, виходячи з необхідної постійної можливості впливів суб'єктивних чинників, які можуть не передбачувано порушити такі закономірності». Хочемо зазначити, що питання законів і закономірностей вже вирішено в політичній науці. Йдеться про те, що ці закони виявляють себе як тенденції, мають вірогіднісний характер, реалізуються тільки у діяльності значної кількості людей і залежать від

багатьох факторів, як суб'єктивних, так і об'єктивних. Перебільшення труднощів із виокремленням політичних закономірностей, тенденцій породжує зневіру в можливість створення наукової теорії політики, яка не може зводитися до розгляду суб'єктивної діяльності людини, що не обумовлена жодними об'єктивними законами.

3. Частково погоджуємося з висновком дисертанта про те, що «предмет дослідження політичної науки вміщає в себе усе, що стосується сфери політики, її проявів, функціонування, що також знаходиться під розглядом й інших наук», з поправкою на те, що розвиток категорії «політичного» може бути розширеним і до нього можуть нові сектори. (с.113). В той же час існують загальнонаукові принципи виокремлення предмету будь-якої науки через пошук та знаходження її найширшої категорії. Ознакою такої «понятійної граничності» є категорія «політичне життя суспільства». Саме вона охоплює як політику, так і деякі близькі до політики сфери, які детермінуються нею і на які вона впливає (див. напр. «Політична енциклопедія. Ред. кол. Ю. Левенець, Ю. Шаповал. – Київ, 2012. – С. 580).

4. Характеризуючи роль ідеології та її взаємовідносини з політичною наукою, автор пише, що «предметне поле політології може чітко детермінуватись ідеологічними, а не науковими межами» (с.27). Насправді було б доцільно розглянути це питання глибше та застосувати історичний принцип щодо його аналізу. Роль ідеології в історії створення політичної науки змінювалось декілька разів і не тільки в країнах, які позбулися тоталітарного минулого. Проблеми «деідеологізації» та «реідеологізації» політичної науки піднімалися на Заході в контексті створення «чистої» політичної науки у 1960-70-ті рр. Хибність тези про «ідеологічну нейтральність» позитивістів підтверджується тим, що політологія не може не враховувати ціннісний аспект або політичну аксіологію у розумінні багатьох політичних явищ (політичних режимів, політичних лідерів, внутрішньої та міжнародної політики тощо).

5. У другому розділі дисертаційної роботи було б слушним розширити інформацію щодо дебатів про предметне поле політичної науки, місця політології серед системи інших наук, а також ключові контраргументи прихильників невизнання політичної науки як окремої системи наукового знання (с. 33-34).

3. Кукарцев Олег Вікторович, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка» МОН України, надав позитивний відгук із зауваженнями:

1. Спрощене, звужене трактування сучасної політичної науки, як продукту позитивізму, біхевіоралістський погляд на політологію, як на «соціально-поведінкову» науку. Неокантіанська критика позитивізму, криза неопозитивізму та поява постпозитивізму засвідчила, що науковість соціально-

гуманітарних наук не визначається їхньою відповідністю позитивістському стандарту науки.

2. У першому розділі відсутні підрозділи. Наявність у дисертації цілісних розділів поруч з розділами, поділеними на частини робить зміст роботи не повністю структурованим. Варто було б структурувати перший розділ за допомогою розбиття на підрозділи, оскільки 2-4 розділи роботи містять підрозділи.

3. У другому підрозділі другого розділу міститься твердження про те, що інтерсуб'єктивність є винятковою особливістю гуманітарних наук: «Якщо згадати про суб'єктивну складову будь-якої науки, то у сфері вивчення політики ми повинні відійти лише від суб'єктивного боку дослідження і перейти до моменту інтерсуб'єктивності політичного знання, оскільки суб'єктивність притаманна будь-якому типу наукового пізнання, а от інтерсуб'єктивність є рисою лише тих типів наукових систем, предметом яких є людина або предметне поле яких містить людину або результат її діяльності як джерела досліджуваних явищ, зокрема політичних» (с. 110). Насправді, інтерсуб'єктивність є загальною рисою науки, бо процес наукового пізнання пов'язаний з комунікацією між дослідниками (суб'єктами пізнання). Для того щоб знання отримало статус наукового воно має бути перевірене іншими вченими, прийняте науковою спільнотою у ході обговорення та перехресної критики.

4. У першому підрозділі третього розділу заслуга впровадження у науковий обіг поняття «історизм» ('historicism') приписується К. Попперу (с. 122). Проте історія цього поняття дещо інша. Слово historicism з'явилося в англійській мові як переклад німецького слова Historismus, використання якого зустрічається у німецькомовній філософській та науковій літературі XIX ст. Вперше воно зафіксоване у праці К. фон Прантля *Die gegenwärtige Aufgabe der Philosophie* (1852). Пізніше, наприкінці XIX ст., австрійський політекономіст К. Менгер послуговувався цим терміном для критики німецького економіста Г. Шмоллера та його школи за надмірну залежність економічної теорії від економічної історії.

5. У четвертому розділі доцільно було б розглянути не лише дію принципів формування предмета політології в Україні під радянською окупацією та після відновлення її незалежності у 1991 р. Аналіз виглядав би повнішим, якщо б включав всю історію української політичної науки.

4. Угрин Леся Ярославівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надала позитивну рецензію із зауваженнями:

1. Оцінюючи дисертаційне дослідження, насамперед слід відзначити досить вдалий вибір методологічного інструментарію, що дозволив автору сформулювати вагомі для розвитку сучасної політичної науки концептуальні

висновки і положення щодо конструювання предмету політології. Окрім загальнонаукових підходів, автор використав пізнавальний інструментарій філософії науки, розроблений К.-О. Апелем, Г. Башляром, Т. Куном, К. Поппером, П. Фейєрабендом та ін. Відзначимо, що ці пізнавальні інструменти могли б бути доповнені методологічними засадами «соціології наукового знання» (sociology of scientific knowledge), особливо при обґрунтуванні принципу соціальної прийнятності. В межах цих теорій підкреслювалась обумовленість виробництва та відтворення наукового знання соціальними культурними чинниками та процедурами його конструювання в середовищі вчених.

2. Варто також доповнити методологічну основу дослідження соціальним конструктивізмом та методом дискурс-аналізу, інструментарій яких фактично використаний в дослідженні формування політологічного дискурсу.

5. Гарбадин Андрій Стефанович, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка МОН України, надав позитивну рецензію із зауваженнями:

1. Водночас, на нашу думку, автору варто було ґрунтовніше зупинитися на специфіці інтерпретації предмету політології у сфері філософії політики на межі кінця ХХ - початку ХХІ ст. зокрема можна було б зробити акцент на дискурсивній теорії гегемонії Е. Лаклау і Ш. Муффа, як одному із варіантів пояснення впливу ідеології на політичну теорію.

2. Також можна було б присвятити дослідницьку увагу концептам С. Жижека, зокрема тим, які пояснюють предметність політичної науки як через призму впливу ідеології на суспільство, так і структурно-психоаналітичним інтерпретаціям владних механізмів через діалектику пана і раба Г. Ф. В. Гегеля.

Загальна оцінка роботи і висновок. Дисертація Ковальчука Михайла Васильовича на тему «Принципи формування предмета політології в її історії» є самостійною та ґрунтовною науковою працею, що виконана з дотриманням вимог академічної доброчесності. Розроблені у дисертації принципи розвитку наукових теорій і формування їхніх предметів можуть бути адаптовані до застосування в методології політичної науки, що простежується через міждисциплінарність політичної науки, а також її всезростаюче наближення до чіткості точних наук. Це дало змогу отримати наукові положення, які містять складові наукової новизни, а саме: запропоновано часово-просторовий принцип формування предметного поля політичної науки; концептуалізовано ідеологічний принцип, адже політологія як система наукового знання тісно пов'язана з об'єктом свого дослідження, оскільки потенційно може виступати як один із засобів поширення ідеології; досліджено дію принципу соціальної прийнятності, оскільки у процесі відкритого політичного дискурсу політична

система є відкритою та публічною, будучи доступною для дослідження науковцями у сфері політичної науки.

Практична цінність результатів дослідження полягає у можливості застосування наукових положень і висновків закладами вищої освіти в процесі розроблення освітніх програм та навчальних курсів у підготовці майбутніх фахівців-політологів.

Результати досліджень, які представлені у дисертаційній роботі та опубліковані у наукових статтях, належать автору та є його науковим доробком. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

За кількістю і рівнем публікацій, апробацією на наукових конференціях дисертація «Принципи формування предмета політології в її історії» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, з наступними змінами), а її автор, Ковальчук Михайло Васильович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Результати відкритого
голосування:

«За» – 5 (п'ять) членів ради,

«Проти» – — (німає) членів ради

На підставі результатів відкритого голосування спеціалізована вчена рада ДФ 35.051.116 Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, м. Львів, присуджує Ковальчуку Михайлу Васильовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 35.051.116

Ігор ВДОВИЧИН

